

POLSKIE REGULACJE KARNE WOBEC „SZÓSTEJ” DYREKTYWY ANTI-MONEY LAUNDERING

ANNA GOLONKA*

DOI: 10.26399/iusnovum.v15.1.2021.02/a.golonka

WSTĘP

Problematyce prania pieniędzy poświęcono już niejedno opracowanie naukowe¹. Od wielu lat wprowadzane są także rozwiązania prawne mające na celu przeciwdziałanie temu zjawisku oraz jego zwalczanie. Dotyczy to zarówno regulacji wypracowanych na płaszczyźnie ponadnarodowej, jak i krajowych aktów prawnych². Te ostatnie, zwłaszcza gdy chodzi o aspekt prewencyjny, bazują w dużej mierze na unormowaniach unijnych³. Dyrektywy UE stanowią bowiem swoisty „wyznacznik” standardów, jakie państwa członkowskie UE są zobligowane brać pod uwagę przy uchwalaniu krajowych aktów prawnych w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy (*risk Acts*)⁴. Duża zmienność przepisów, jaką odznacza się ten obszar regulacji, jest natomiast nieunikniona. Zostało to podyktowane dyna-

---

* dr hab., prof. UR, Zakład Prawa Karnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego, e-mail: anna_golonka@o2.pl; ORCID: 0000-0002-0199-2203

¹ Tytułem przykładu można wskazać monografie: J.W. Wójcik, *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy*, Kraków 2004; E. Pływaczewski, *Pranie brudnych pieniędzy. Możliwości przeciwdziałania z uwzględnieniem roli systemu bankowego*, Toruń 1993; J. Grzywacz, *Pranie pieniędzy*, Warszawa 2010; W.C. Gilmore, *Brudne pieniądze: metody przeciwdziałania praniu pieniędzy*, Warszawa 1999.

² W szczególności Ustawa z dnia 16.11.2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy, która w pierwotnym stanie prawnym nosiła tytuł: Ustawa o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł (Dz.U. z 2000 r., nr 116, poz. 1216). Na mocy nowelizacji tej ustawy z dnia 27.09.2002 r. jej zakresem objęto dodatkowo przeciwdziałanie finansowaniu terroryzmu (Dz.U. z 2002 r., nr 180, poz. 1500).

³ Stwierdzenie to jest pewnym uproszczeniem. Na kształt regulacji unijnych w omawianym względzie mają także inne akty normatywne i dokumenty, w szczególności opracowywane przez FATF (The Financial Action Task Force).

⁴ Pierwszą dyrektywą dotyczącą prania pieniędzy była dyrektywa Rady 91/308/EEC z 10.06.1991 r. w sprawie zapobiegania przed wykorzystaniem systemu finansowego dla celu prania pieniędzy (OJ L nr 166 z 28.06.1991 r., s. 77–83).

miką tego proceduru, spowodowaną wykorzystywaniem nowych metod i technik przez sprawców „prania”, w tym coraz powszechniej także nowoczesnych technologii. Niejako w odpowiedzi na te nowe zagrożenia wprowadzane są kolejne unormowania, których tempo uchwalania sprawia, iż nierzadko w okresie przeznaczonym na wdrożenie postanowień dyrektyw unijnych zaczyna obowiązywać już kolejna regulacja. Najlepszym tego przykładem jest fakt, że w niewiele ponad miesiąc od uchwalenia polskiej Ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu z dnia 1.03.2018 r. (dalej jako: u.p.p.)⁵, której celem było przede wszystkim dostosowanie krajowych przepisów do postanowień IV dyrektywy AML/CTF (*Anti-Money Laundering/ Counter Terrorist Financing*), Parlament Europejski przyjął kolejną, V dyrektywę AML/CTF (tj. dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2018/843 z 30.05.2018 r.⁶), zmieniającą m.in. wspomnianą już **dyrektywę** Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849⁷. **Dyrektywa** 2018/843 wprowadziła m.in. regulacje dotyczące waluty wirtualnej, organizacji i trybu wprowadzania informacji do rejestru beneficjentów rzeczywistych, a także pewne zmiany odnoszące się do charakterystyki podmiotów obowiązanych⁸. W dniu 10.01.2020 r. upłynął termin na dostosowanie krajowych regulacji do postanowień V dyrektywy AML/CTF. Tymczasem polski prawodawca nie w pełni wywiązał się z tego zdania. Nie wszystkie przepisy przewidziane w tym akcie prawnym, znalazły bowiem swoje odzwierciedlenie w u.p.p. z dnia 1.03.2018 r. Tytułem przykładu wystarczy wskazać na zapisy V dyrektywy AML dotyczące m.in. objęcia procedurami AML/CTF kont walutowych oraz zmian w zakresie podmiotów zobowiązanych do przeciwdziałania praniu pieniędzy. Zagadnienia te stanowią przedmiot odrębnego opracowania⁹. Artykuł ten został natomiast poświęcony analizie postanowień VI dyrektywy AML/CTF, jak zwykle się określać dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1673 z dnia 23.10.2018 r. w sprawie zwalczania prania pieniędzy za pomocą środków prawnokarnych¹⁰, której termin implementacji do porządków prawnych państw członkowskich UE upływa w dniu 3.12.2020 r. Warto zatem przyjrzeć się bliżej zmianom wprowadzonym na mocy postanowień VI dyrektywy AML/CTF i zweryfikować je pod kątem zgodności z polskimi przepisami.

⁵ Tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 971.

⁶ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniająca dyrektywę (UE) 2018/843 z 30.05.2018 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, Dz. Urz. UE nr L 156/43.

⁷ Dyrektywa 2015/849 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu z 20.05.2015 r., Dz. Urz. UE nr L 141/73.

⁸ Więcej na ten temat por. A. Golonka, *Zakres podmiotowy ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy w świetle znowelizowanych przepisów*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2020, z. 3, s. 155–168.

⁹ Więcej na ten temat por. A. Golonka, *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy w świetle znowelizowanych przepisów*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2020, nr 4, s. 16–23.

¹⁰ Dz. Urz. UE nr L 284/22 z 12.11.2018 r.

CHARAKTERYSTYKA ZMIAN PRZEWIDZIANYCH W VI DYREKTYWIE ANTI-MONEY LAUNDERING

„Szósta” dyrektywa AML(CTF), jak wskazuje tytuł tego aktu prawnego, „ustanawia minimalne normy” dotyczące definicji przestępstw i kar w dziedzinie prania pieniędzy. Odróżnia to tę regulację od dwóch poprzednich, tj. IV i V dyrektywy AML/CTF, których unormowania dotyczą prewencji przed procederami prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu. Poza tym w istocie jest ona dyrektywą wyłącznie Anti-Money Laundering (AML), bowiem jej postanowienia odnoszą się w zasadzie jedynie do zwalczania procederu prania pieniędzy. Finansowanie terroryzmu, w jej ujęciu, stanowi przestępstwo „powiązane z nim”. Natomiast jej zasadniczym *ratio* jest potrzeba wypracowania na forum państw członkowskich UE jednolitych standardów prawnokarnej reakcji na przestępstwo prania pieniędzy. Jak zostało podniesione w Preambule VI dyrektywy AML: „Środki przyjęte wyłącznie na szczeblu krajowym, a nawet unijnym, bez uwzględnienia koordynacji i współpracy na szczeblu międzynarodowym, miałyby bardzo ograniczone skutki”. Z tego założenia wyszedł prawodawca unijny, uznając zarazem, iż podstawą do wypracowania takiej współpracy jest przede wszystkim ujednoclenie definicji prania pieniędzy w systemach prawnych państw członkowskich UE, a także zapewnienie, aby wszystkie przestępstwa zagrożone karą pozbawienia wolności określoną w niniejszej dyrektywie były uznane za przestępstwa źródłowe w stosunku do prania pieniędzy. Wobec powyższego w art. 3 ust. 1 VI dyrektywy AML/CTF określono istotę prania pieniędzy. Zgodnie z tym artykułem, kryminalizacją należy objąć czyn umyślny, którego czynność sprawcza obejmuje:

- a) konwersję lub przekazanie mienia, ze świadomością, że pochodzi ono z działalności przestępczej, w celu ukrycia lub zatajenia nielegalnego pochodzenia tego mienia lub udzielenia pomocy dowolnej osobie, która bierze udział w takiej działalności, w celu umożliwienia tej osobie uniknięcia konsekwencji prawnych takiego działania,
- b) ukrycie lub zatajenie prawdziwego charakteru mienia, jego źródła, miejsca położenia, rozporządzania nim, przemieszczania, praw odnoszących się do mienia lub własności mienia, ze świadomością, że mienie to pochodzi z działalności przestępczej,
- c) nabycie, posiadanie albo użytkowanie mienia, ze świadomością w momencie jego otrzymania, że mienie to pochodzi z działalności o charakterze przestępczym.

Ponadto w ust. 2 art. 3 omawianej dyrektywy pozostawiono do uznania państw członkowskich penalizację takiego przestępstwa podjętego nieumyślnie, czyli (w ujęciu prawodawcy unijnego) w sytuacji, gdy sprawca podejrzewał albo powinien był wiedzieć (ang. *suspected or ought to have known*, fr. *soupçonnait ou aurait dû savoir*), że mienie pochodzi z działalności o charakterze przestępczym (ang. *criminal activity*, fr. *activité criminelle*).

Warto odnotować, iż powyższa definicja prania pieniędzy nie jest *novum* w regulacjach unijnych. Powyższy zapis stanowi niemal dosłowne powtórzenie

analogicznej, jaką przewidywała dyrektywa Rady 91/308/EWG z dnia 10.06.1991 r. w art. 1¹¹, a także dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE z dnia 26.10.2005 r. w art. 1 ust. 2¹², uchylająca postanowienia dyrektywy 91/308/EWG.

„Szósta” dyrektywa AML wskazuje także taksatywnie katalog czynów, jakie należy bezwzględnie uznać za czyny bazowe prania pieniędzy, czyli takie czyny, z których czerpane są nielegalne wartości majątkowe. Wymienia je w definicji legalnej „działalności przestępczej”, z której powinno pochodzić mienie stanowiące przedmiot prania pieniędzy. Zgodnie z art. 1 tego aktu, działalność taka oznacza wszelkiego rodzaju przestępczy udział w popełnieniu przestępstwa, które zgodnie z prawem krajowym jest zagrożone karą pozbawienia wolności lub aresztu maksymalnie na więcej niż rok, lub – w wypadku państw członkowskich, których systemy prawne określają w odniesieniu do przestępstw minimalny próg zagrożenia karą, takie przestępstwa, w stosunku do których dolna granica zagrożenia karą jest wyższa niż sześć miesięcy pozbawienia wolności lub aresztu. W każdym przypadku natomiast za przestępstwa takie w świetle VI dyrektywy AML należy uznawać: udział w zorganizowanej grupie przestępczej i wymuszenia, w tym przestępstwa określone w decyzji ramowej 2008/841/WSiSW, terroryzm, w tym przestępstwa określone w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/541, handel ludźmi i przemyt nielegalnych migrantów, w tym przestępstwa określone w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE oraz w decyzji ramowej Rady 2002/946/WSiSW, wykorzystywanie seksualne, w tym przestępstwa określone w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/93/UE, nielegalny handel narkotykami i substancjami psychotropowymi, w tym przestępstwa określone w decyzji ramowej Rady 2004/757/WSiSW, nielegalny handel bronią, nielegalny handel towarami skradzionymi i innymi towarami, korupcję, w tym przestępstwa określone w Konwencji w sprawie zwalczania korupcji urzędników Wspólnot Europejskich i urzędników państw członkowskich Unii Europejskiej oraz w decyzji ramowej Rady 2003/568/WSiSW, oszustwa, w tym przestępstwa określone w decyzji ramowej Rady 2001/413/WSiSW, fałszowanie pieniądza, w tym przestępstwa określone w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/62/UE, podrabianie i piractwo produktów, przestępstwa przeciwko środowisku, w tym przestępstwa określone w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/99/WE lub dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/123/WE, zabójstwo, spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, uprowadzenie, bezprawne pozbawienie wolności i wzięcie zakładnika, rozbój lub kradzież, przemyt, przestępstwa podatkowe odnoszące się do podatków bezpośrednich i pośrednich, określonych w prawie krajowym, wymuszenie, fałszerstwo, piractwo, wykorzystywanie informacji wewnętrznych i manipulację na rynku, w tym przestępstwa określone w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/57/UE oraz cyberprzestępstwa, w tym przestępstwa określone w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/40/UE.

---

¹¹ Dz. Urz. UE nr L 166/77 z dnia 28.06.1991 r.

¹² Dz. Urz. UE nr L 309/15 z dnia 25.11.2005 r.

Istotne wydają się także postanowienia zawarte w art. 3 ust. 3 VI dyrektywy AML. Wynika z nich, że państwa członkowskie zostały zobligowane do podjęcia niezbędnych środków w celu zapewnienia, aby:

- a) warunkiem koniecznym skazania za przestępstwa, o których mowa w ust. 1 i 2 art. 3, nie było istnienie uprzedniego lub jednoczesnego wyroku skazującego za działalność przestępczą, z której pochodzi mienie,
- b) możliwe było skazanie za przestępstwa, o których mowa w ust. 1 i 2 art. 3, w przypadku gdy ustalono, że mienie pochodzi z działalności przestępczej, przy czym ustalenie wszystkich elementów faktycznych lub wszystkich okoliczności związanych z taką działalnością przestępczą, włącznie z tożsamością sprawcy, nie jest konieczne,
- c) przestępstwa, o których mowa w ust. 1 i 2 art. 3, obejmowały mienie pochodzące z czynów popełnionych na terytorium innego państwa członkowskiego lub państwa trzeciego, jeżeli te czyny stanowiłyby działalność przestępczą, gdyby zostały popełnione w danym państwie.

W tym ostatnim przypadku państwa członkowskie mogą uzależnić decyzje w kwestii uznania tych czynów za czyny bazowe od ich kryminalizacji w porządku prawnym państwa, na terytorium którego doszło do ich popełnienia (warunek podwójnej karalności). Nie dotyczy to przestępstw, o których mowa w art. 2 pkt 1 lit. a–e) i h) omawianej dyrektywy 2018/1673.

Natomiast na mocy art. 4 VI dyrektywy AML karalność powinna obejmować także pomocnictwo, podżeganie i usiłowanie popełnienia omawianego przestępstwa (ang. *aiding and abetting, inciting, and attempting*, fr. *complicité, incitation et tentative*).

Ponadto VI dyrektywa AML przewiduje, że państwa członkowskie powinny zapewnić, aby przestępstwo prania pieniędzy było zagrożone „maksymalną karą pozbawienia wolności” w wymiarze co najmniej 4 lat (ang. *punishable by a maximum term of imprisonment of at least four years*, fr. *en sorte qu'il soit passible d'une peine d'emprisonnement maximale d'au moins quatre ans*). Powyższe pozostaje bez uszczerbku dla zasady indywidualizacji kary oraz zasad jej wymiaru przyjętych w państwach członkowskich. Poza tym VI dyrektywa AML przewiduje także w art. 6 okoliczności obciążające, za które poleca ona uznawać popełnienie omawianego przestępstwa w ramach organizacji przestępczej, a także okoliczność, iż sprawca „prania” jest podmiotem zobowiązanym (ang. *an obliged entity*, fr. *une entité assujettie*) w rozumieniu art. 2 dyrektywy (UE) 2015/849 i popełnił on to przestępstwo podczas prowadzenia swojej działalności zawodowej. Fakultatywnie okoliczności obciążające mogą stanowić: znaczna wartość inkryminowanych wartości majątkowych lub fakt, iż pochodzą one z przestępstwa wskazanego w art. 2 pkt 1 lit. a–e) i h) tej dyrektywy.

„Szósta” dyrektywa AML przewiduje objęcie odpowiedzialnością za pranie pieniędzy również osób prawnych. W art. 7 VI dyrektywy AML, poświęconym tej kwestii (ang. *liability of legal persons*, fr. *responsabilité des personnes morales*), państwom członkowskim UE polecono podjęcie środków niezbędnych do zapewnienia, aby do odpowiedzialności za przestępstwo prania pieniędzy, jego usiłowanie, a także podżeganie lub pomocnictwo do niego ponosiły odpowiedzialność również osoby prawne, jeżeli przestępstwo „prania” zostało popełnione przez sprawcę w celu

przysporzenia korzyści takiej osobie prawnej, a sprawca – działający indywidualnie lub jako część jej organu – zajmuje ważną pozycję w strukturze tej osoby prawnej, jako jej reprezentant lub osoba upoważniona do podejmowania decyzji lub sprawowania kontroli. Sankcje karne wobec takiego podmiotu, jak wynika z art. 8 dyrektywy 2018/1673, powinny być: „skuteczne, proporcjonalne i odstraszaające” (ang. *effective, proportionate, and dissuasive*, fr. *effectives, proportionnées et dissuasives*). Poza grzywną powinny obejmować także: odebranie prawa do korzystania ze świadczeń publicznych lub pomocy publicznej, czasowe lub stałe odcięcie dostępu do finansowania publicznego, w tym do procedur przetargowych, dotacji i koncesji, czasowy lub stały zakaz prowadzenia działalności handlowej, objęcie nadzorem sądowym, sądowy nakaz likwidacji, czasowe lub stałe zamknięcie zakładów wykorzystywanych do popełnienia przestępstw oraz konfiskatę zarówno korzyści pochodzących z jednego z przestępstw, o których mowa w VI dyrektywie AML, jak i narzędzia służącego lub mającego służyć do popełnienia lub przyczynienia się (ang. *instrumentalities used or intended to be used in the commission or contribution*) do popełnienia takich przestępstw (art. 11 VI dyrektywy AML).

W art. 11 i 12 VI dyrektywy zawarto odpowiednio: postanowienia dotyczące kwestii związanych z określeniem jurysdykcji (w tym możliwości zastosowania rozszerzonej jurysdykcji w przewidzianych tam przypadkach), a także zobowiązania państw członkowskich UE do zapewnienia osobom, jednostkom lub służbom odpowiedzialnym za prowadzenie postępowań przygotowawczych lub ściganie przestępstwa, „skutecznych narzędzi” (ang. *effective investigative tools*, fr. *des outils d'enquête efficaces*), stosowanych w postępowaniu przygotowawczym, takich jak narzędzia wykorzystywane w walce z przestępczością zorganizowaną lub innymi poważnymi przestępstwami.

Powyższe postanowienia dyrektywy 2018/1673 z 23.10.2018 r. wymagają transpozycji do krajowego porządku prawnego. Warto zatem przeanalizować obowiązujące przepisy prawnokarne pod kątem ich zgodności ze wspomnianym aktem prawnym UE.

POLSKIE PRZEPISY KARNE WOBEC WYMAGAŃ WYNIKAJĄCYCH Z VI DYREKTYWY AML

W świetle polskich przepisów, pranie pieniędzy stanowi przestępstwo określone w art. 299 k.k.¹³ Zgodnie z § 1 tego artykułu odpowiedzialności karnej podlega ten:

Kto środki płatnicze, instrumenty finansowe, papiery wartościowe, wartości dewizowe, prawa majątkowe lub inne mienie ruchome lub nieruchomości, pochodzące z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego, przyjmuje, posiada, używa, przekazuje lub wywozi za granicę, ukrywa, dokonuje ich transferu lub konwersji, pomaga do przenoszenia ich własności lub posiadania albo podejmuje inne czynności, które

---

¹³ Tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 1444 ze zm.

mogą udaremnić lub znacznie utrudnić stwierdzenie ich przestępnego pochodzenia lub miejsca umieszczenia, ich wykrycie, zajęcie albo orzeczenie przepadku.

Jednocześnie mając na uwadze art. 2 ust. 2 pkt. 14 u.p.p. i przewidziane tam odeślanie do art. 299 k.k.¹⁴, wypada uznać, iż powyższy opis zasadniczego typu czynu zabronionego spełnia postulat przewidziany w VI dyrektywie AML/CTF, odnoszący się do konieczności ujednoczenia definicji tego przestępstwa w systemach prawnych państw członkowskich UE. Analiza powyższego przepisu prowadzi do wniosku, iż w kwestii charakterystyki zachowania przestępnego zawartej w art. 3 ust. 1 VI dyrektywy AML, zasadniczo pozostaje on z nim zgodny zarówno w odniesieniu do znamion strony podmiotowej (umyślność), jak i przedmiotowej, w tym w szczególności co do opisu czynności wykonawczej. Różnice sprowadzają się do wymagania, jakie stawia regulacja unijna w art. 3 ust. 1 lit. a) i b), aby „przekazanie” mienia nastąpiło: „(...) ze świadomością, że pochodzi ono z działalności przestępczej, w celu ukrycia lub zatajenia nielegalnego pochodzenia tego mienia lub udzielenia pomocy” innej osobie, która bierze udział w takiej działalności, „w celu umożliwienia tej osobie uniknięcia konsekwencji prawnych takiego działania”, a także by penalizowane było nie tylko samo ukrycie, lecz też „zatajenie prawdziwego charakteru mienia”. Prawodawca unijny czyni zatem przesłanką karalności tylko takie zachowanie sprawcy, które zostało powzięte w warunkach świadomości co do jego nielegalnego pochodzenia, a to w polskim systemie prawa karnego pozostaje immanentną cechą umyślności¹⁵. Ponadto powinno ono mieć na celu ukrycie inkryminowanych wartości majątkowych, zatajenie ich pochodzenia lub udzielenie pomocy innej osobie „w celu” uwolnienia jej od odpowiedzialności za jej czyn. Nie może budzić wątpliwości, że zapis taki prowadzi *de facto* do zawężenia zakresu odpowiedzialności. Z prawnokarnego punktu widzenia ustanawia on bowiem kierunkowy charakter opisanego zachowania (łac. *dolus directus coloratus*), a ściślej – nawet wymóg podwójnej kierunkowości (w aspekcie dotyczącym przekazania, którego celem jest udzielenie pomocy innej osobie, w celu uniknięcia odpowiedzialności karnej). Wprowadzenie takiego wymagania do charakterystyki typu czynu zabronionego określonego w art. 299 § 1 k.k. byłoby jednak wysoce niefortunne (co zresztą „wytykano” już polskiemu prawodawcy, również przy okazji nowelizacji art. 165a k.k., penalizującego finansowanie terroryzmu¹⁶). Realizacja znamienia odnoszącego się do „przekazania” byłaby możliwa jedynie wtedy, gdyby wykazano sprawcy, iż czynił on to w konkretnym celu, a w wypadku, w którym przekazywałby on „brudne” wartości majątkowe, udzielając pomocy innej osobie, wyłącznie wtedy,

¹⁴ Zgodnie z art. 2 ust. 2 pkt. 14 u.p.p., praniem pieniędzy w rozumieniu tej ustawy jest czyn określony w art. 299 k.k.

¹⁵ Art. 9 § 1 k.k. Por. A. Zoll, w: *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Tom I. Komentarz do art. 1–116 k.k.*, red. A. Zoll, Warszawa 2012, s. 142.

¹⁶ W kwestii zastrzeżeń związanych z podwójną kierunkowością (w tym także w odniesieniu do „przestępstwa o charakterze terrorystycznym” jako znamienia określającego przestępstwo finansowania terroryzmu): A. Golonka, *Występek finansowania terroryzmu (art. 165a k.k.) w kontekście problemów związanych ze stroną podmiotową tego przestępstwa*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” 2019, nr (19)3, s. 94–97.

gdyby czynił to po to, by zapewnić tej osobie uniknięcie konsekwencji karnych jej czynu. Poza zakresem normowania pozostawałyby sytuacje udzielenia pomocy takiej osobie np. do podjęcia innych czynności stanowiących pranie pieniędzy (aspekt „maskowania”). Wydaje się zatem, że art. 299 § 1 k.k. w obecnym kształcie jest poprawny, a zarazem realizuje postulat zgodności z omawianą dyrektywą co do charakterystyki zachowania sprawczego. Pozwala on na uznanie, iż znamie „przekazanie” jest zrealizowane w określonych okolicznościach faktycznych, bez potrzeby dowodzenia „dalszych” intencji, jakie w takim przypadku przyświecały sprawcy. Z kolei znamiona „zataja prawdziwe pochodzenie mienia”, jakimi posługuje się prawodawca unijny w art. 3 ust. 1 lit. b) VI dyrektywy AML, to nic innego, jak „inna czynność”, która może udaremnić lub znacznie utrudnić stwierdzenie przestępnego pochodzenia nielegalnych wartości majątkowych lub miejsca ich umieszczenia, ich wykrycie, zajęcie albo orzeczenie ich przepadku.

Przy okazji analizy definicji „prania pieniędzy” w polskich regulacjach prawnych, godzi się także przypomnieć, iż rodzimy legislator przewidział także taką definicję legalną (wzorowaną zresztą na postanowieniach dyrektywy 91/308/EWG, a później – odpowiednio dyrektywy 2005/60/WE) w ustawie z dnia 16.11.2000 r.¹⁷ Jak słusznie sygnalizowano jednak w literaturze przedmiotu, definicja ta nie pokrywała się z typem czynu zabronionego określonego w art. 299 § 1 k.k.¹⁸ Co więcej, w początkowym okresie obowiązywania tej ustawy definicja ta odnosiła się jedynie do wprowadzania do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł, które *de facto* stanowi tylko pierwszą fazę całego proceduru prania pieniędzy (tzw. lokowanie, ang. *placement*)¹⁹. Mogło to sugerować, iż nie definiowała ona całego proceduru prania pieniędzy, a tylko pewne zachowania prowadzące do niego (co oczywiście nie miało miejsca).

Postanowienia zawarte w art. 3 VI dyrektywy AML wydają się jednak interesujące jeszcze z jednego względu, a mianowicie w kwestii możliwości (pozostawionej do uznania państw członkowskich), by penalizacją objąć także nieумыślność. W świetle polskich przepisów karnych, czyn zabroniony popełniony jest nieумыślnie wtedy, gdy sprawca nie ma zamiaru jego popełnienia, ale wskutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, popełnia taki czyn, mimo iż możliwość popełnienia tego czynu przewidywał albo mógł przewidzieć²⁰. Pozwala to zarazem na wyróżnienie dwóch form nieумыślności: świadomej i nieświadomej

---

¹⁷ Por. art. 2 pkt 9 Ustawy z 16.11.2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 1049).

¹⁸ M. Hara, R. Kierzynka, P. Kołodziejski, *Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Komentarz*, Warszawa 2013. Komentarz do art. 2, teza 35. Dokument LEX; W. Jasiński, *Ustawa o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu. Komentarz*, Warszawa 2002. Komentarz do art. 1, tezy 1–4. Dokument LEX.

¹⁹ Przyjmuje się, że pranie pieniędzy to proceder, w którego modelowym ujęciu można wyróżnić kilka faz (najczęściej 3), czyli: *placement*, *layering*, *integration*. W kwestii faz prania pieniędzy por. W. Jasiński, *Pranie brudnych pieniędzy*, Warszawa 1998, s. 69–83, a także: *Pranie brudnych pieniędzy*, red. J. Grzywacz, Warszawa 2005, s. 19–22 (w tym dodatkowo wyszczególniona faza „przygotowawcza”).

²⁰ Art. 9 § 2 k.k.

mej²¹. Z uwagi na fakt, iż pranie pieniędzy stanowi przestępstwo, którego istota sprowadza się do podjęcia czynności względem wartości majątkowych, o których mowa w art. 299 § 1 k.k., jednak – *lege verbis* – „pochodzących z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego”, zwanego czynem bazowym (niekiedy także pierwotnym lub źródłowym²²), wymaganie odnoszące się do przewidywania albo możliwości przewidzenia pochodzenia korzyści (nie samych wartości majątkowych i innych, stanowiących przedmiot czynności wykonawczej) byłoby trudne do spełnienia. W tym przypadku odnosiłoby się ono w istocie wyłącznie do zachowania opisanego w tym przepisie, natomiast nie sposób byłoby rozciągnąć takiego wymagania (niejako „dodatkowo”) na przewidywanie albo możliwość przewidzenia okoliczności, w jakich doszło do pozyskania korzyści pochodzących z wartości majątkowych wskazanych w § 1 art. 299 k.k.²³ Wobec tego należy wyrazić przekonanie, iż polski legislator nie wykaże w tym przypadku nadgorliwości prawodawczej i nie zdecyduje się na wprowadzanie do art. 299 k.k. nieumyślnego typu czynu zabronionego.

Przyjęta przez polskiego ustawodawcę charakterystyka przestępstwa prania pieniędzy, wynikająca z § 1 art. 299 k.k., pozwala zarazem na odniesienie się do kolejnego wymagania stawianego w VI dyrektywie AML, a dotyczącego pochodzenia inkryminowanych wartości majątkowych z wymienionych przestępstw. Krajowa ustawa karna w obecnym stanie prawnym nie ustanawia ograniczeń w kwestii pochodzenia takich wartości. Tym samym wszystkie czyny karalne wymienione w art. 2 tej dyrektywy mogą stanowić czyny bazowe prania pieniędzy. Stanowią one zresztą czyny zabronione w świetle polskiego prawa karnego. W tym względzie wypada przywołać następujące przepisy: art. 258 k.k. (udział w zorganizowanej grupie przestępczej), art. 115 § 20 k.k. (przestępstwo o charakterze terrorystycznym), art. 189a k.k. (handel ludźmi, z uwzględnieniem definicji legalnej zawartej w art. 115 § 22 k.k.), przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności określone w rozdziale XXV k.k., przestępstwa określone w ustawie z dnia 29.07.2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii²⁴, art. 263 k.k. (nielegalny handel bronią), art. 291 k.k. i art. 292 k.k. (paserstwo umyślne i nieumyślne), przestępstwa i wykroczenia skarbowe uregulowane w Ustawie z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy²⁵, w odniesieniu do korupcji, w szczególności art. 228 k.k., art. 229 k.k., art. 230a k.k., art. 250a k.k. art. 296 a k.k., a także art. 46–48 ustawy

²¹ Por. M. Budyn-Kulik, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2019, s. 51, a także uwagi co do różnicy pomiędzy winą i jej formami oraz stroną podmiotową: A. Zoll, w: *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Tom I*, op. cit., s. 135. Inaczej w Preambule VI dyrektywy AML, gdzie mowa o lekkomyślności oraz niedbalstwie, które w polskim prawie karnym zazwyczaj odnosi się do dwóch form winy nieumyślnej.

²² Por. np. W. Jasiński, *Pranie brudnych...*, op. cit., s. 27–31.

²³ Propozycję usankcjonowania nieumyślnego prania pieniędzy przedstawił M. Kaczmarek. Autor odwołuje się do „podobieństwa” do przestępstwa paserstwa (art. 292 k.k.), co jest niepoprawne, bo właśnie „pochodzenie z korzyści” (najkrócej ujmując) różni te dwa przestępstwa, por. idem, *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy. Krytyczne spojrzenie na taktyczne i prawne aspekty zwalczania prania pieniędzy w Polsce*, Warszawa 2016, s. 98–105.

²⁴ Dz.U. z 2019 r., poz. 852.

²⁵ Dz.U. z 2020 r., poz.19.

z dnia 25.06.2010 r.²⁶, art. 286 k.k. (oszustwo klasyczne), art. 287 k.k. (oszustwo komputerowe), art. 148 k.k. (zabójstwo), art. 156 k.k. (ciężki uszczerbek na zdrowiu), art. 280 k.k. (rozbój), art. 282 k.k. (wymuszenie rozbójnicze), przestępstwa przeciwko ochronie informacji spenalizowane w rozdziale XXXIII k.k., w tym w szczególności określone w art. 269 a i 269b k.k., a w odniesieniu do fałszerstwa – art. 270 k.k., 270a k.k. oraz art. 271 k.k., art. 166 k.k. (piractwo), a także stosowne zmiany m.in. w Ustawie z dnia 29.08.2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (w odniesieniu do implementacji dyrektywy 2014/57/UE)²⁷.

Powyższe, tudzież przyjęty przez polskiego legislatora sposób opisu przestępstwa prania pieniędzy, pozwalają na uznanie za czyn źródłowy nie tylko przestępstwa powszechnego, ale również skarbowego, a także wykroczenia (powszechnego lub skarbowego). Zapewnia to zarazem zgodność z wymaganiem postawionym w art. 2 pkt. 1 VI dyrektywy AML. Warto przypomnieć także, że polski ustawodawca swego czasu przewidywał ograniczenie pochodzenia „brudnych pieniędzy” jedynie do wybranych przestępstw (por. art. 5 Ustawy z dnia 12.10.1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego²⁸). Takie rozwiązanie prawne poddano jednak zasadnie krytyce jako prowadzące do nadmiernego zawężenia przez wykluczenie pochodzenia korzyści z innego niż wymienione w tym przepisie przestępstwa, a także z czynu zabronionego niebędącego przestępstwem lub wykazującego pośredni związek uzyskanych korzyści z przestępstwem bazowym²⁹. Poza przedmiotem tego opracowania należy pozostawić znanie odnoszące się do „pochodzenia z korzyści związanych z popełnieniem przestępstwa”, które jest samo w sobie problematyczne z uwagi na charakter owego „związku” pomiędzy czynami (tj. czynem bazowym a przestępstwem prania pieniędzy). Nie stanowi ono zresztą w tym wypadku punktu odniesienia do konkretnych zapisów dyrektywy 2018/1673.

Nie sposób byłoby natomiast pominąć zapisów przewidzianych w art. 3 ust. 3 omawianej dyrektywy. Zawarto w nich dodatkowe przesłanki, które państwa członkowskie powinny uwzględnić w krajowych porządkach prawnych celem zapewnienia, by sprawca przestępstwa prania pieniędzy poniósł za nie odpowiedzialność karną. Pierwszą z nich jest rezygnacja z konieczności wydania uprzednio wyroku skazującego za przestępstwo bazowe dla skazania za pranie pieniędzy. Tej kwestii polski ustawodawca nie przesądził wprost w art. 299 § 1 k.k. Wydaje się jednak, iż przepis ten pozostaje w zgodzie z rozwiązaniem przyjętym w art. 3 ust. 3 lit. a) dyrektywy 2018/1673. Wniosek taki nasuwa analiza znamion § 1 art. 299 k.k. (odwołanie się do pochodzenia środków finansowych z korzyści

²⁶ Dz.U. z 2019 r., poz. 1468.

²⁷ Dz.U. z 2020 r., poz. 89.

²⁸ Zgodnie z art. 5 u.o.o.g., pranie pieniędzy wymagało, aby do obrotu gospodarczego zostały wprowadzone wartości majątkowe obrotu pochodzące: „(...) ze zorganizowanej przestępczości, powiązanej z obrotem środkami odurzającymi lub psychotropowymi, fałszowaniem pieniędzy lub papierów wartościowych, wymuszaniem okupu albo handlem bronią”, Dz.U. z 1994 r., nr 126, poz. 615. Por. O. Górniok, *Ustawa z dnia 12 października 1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego* [uwagi wprowadzające], Warszawa 1995, s. 23–25.

²⁹ Por. A. Golonka, *Prawnokarne zagadnienia przeciwdziałania wprowadzania do obrotu wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł*, Rzeszów 2008, s. 60–65, a także: K. Buchała, *Komentarz do ustawy o ochronie obrotu gospodarczego*, Warszawa 1995, s. 91.

osiągniętych z popełnienia czynu zabronionego i uczynienie z prania pieniędzy przestępstwa złożonego³⁰), a dodatkowo znajduje on potwierdzenie w bieżącym orzecznictwie sądowym. Jak słusznie zauważył SA w Krakowie:

Skazanie sprawcy za przestępstwo prania brudnych pieniędzy nie jest uzależnione od wcześniejszego skazania sprawcy przestępstwa bazowego, ani nawet od wszczęcia postępowania karnego o to przestępstwo. Wystarczy, że zostanie ustalone, iż odnośne składniki majątkowe pochodzą z czynu zabronionego. Jak podkreśla się w judykaturze, czyn ten musi być udowodniony co do każdego znamienia³¹.

Należy także podzielić zapatrywanie, iż: „Przestępstwo zwane inaczej źródłowym nie musi być stwierdzone odrębnym wyrokiem sądu”³². Dodatkowo Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 26.08.2015 r. uznał także, że:

Relacja między skazaniem za tzw. przestępstwo bazowe oraz za przestępstwo z art. 299 § 1 k.k. nie korzysta z instytucji powagi rzeczy osądzonej ani nawet nie prowadzi do związania sądu orzekającego w tym drugim zakresie ustaleniami faktycznymi poczynionymi w każdym z tych postępowań, a dotyczącymi (...) ram czasowych przypisanego działania lub równowartości przedmiotu przestępstwa oraz wartości osiągniętej korzyści majątkowej. Różny jest bowiem przedmiot tych przestępstw i odmienny może być materiał dowodowy pozwalający na wyznaczenie granic temporalnych oraz rozmiarów udokumentowanej działalności i osiągniętych korzyści³³.

W tym miejscu jednak, zważywszy na kontekst tego opracowania, naturalnym wydaje się pytanie o to, czy rezygnacja z potrzeby wydania wyroku skazującego za przestępstwo bazowe dla pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności za przestępstwo prania pieniędzy nie powinna być wyrażona *expressis verbis* w k.k. W świetle przywołanych orzeczeń wydaje się, iż kwestia ta, jako niebudząca wątpliwości zarówno w judykaturze, jak i w teorii prawa karnego³⁴, nie wymaga dodatkowej regulacji³⁵.

³⁰ Na temat różnicy pomiędzy implementacją a transpozycją przepisów UE, w tym także specyfiki rekonstrukcji wzorca interpretacyjnego w ramach *wykładni* prounijnej, która uzasadnia powyższe podejście, por. M. Rams, *Specyfika wykładni prawa karnego w kontekście brzmienia i celu prawa Unii Europejskiej*, Warszawa 2016. Dokument LEX.

³¹ Wyrok SA w Krakowie z dnia 23.11.2016 r., II AKA 220/16, LEX nr 2304213.

³² Wyrok SA w Krakowie z dnia 16.10.2012 r., II AKA 148/12, LEX nr 1293420.

³³ Dokument LEX nr 1784533. Por. także: A.H. Ochnio, *Glosa do postanowienia SN z dnia 26 sierpnia 2015 r., V KK 20/15 (zakres korzyści pochodzących z przestępstwa lub ich równowartości podlegających obowiązkowemu przepadkowi stosownie do dyspozycji art. 299 § 7 k.k.)*, OSP 2016, z. 7–8, poz. 69, gdzie autorka ta wyraziła aprobatę dla stanowiska wyrażonego w powołanym judykacie.

³⁴ Por. np. T. Oczkowski, w: *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. II, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa 2020. Dokument LEX. Komentarz do art. 299. Teza 8, a także: W. Wróbel, w: *Kodeks karny. Część szczególna. Tom III. Komentarz do art. 278–363 k.k.*, red. A. Zoll, wyd. IV, Warszawa 2016. Komentarz do art. 299, teza 67.

³⁵

Pewne obiekcje może natomiast wzbudzać wymaganie postawione w art. 2 ust. 3 lit. b) omawianej dyrektywy. Zapisano w nim, iż państwa członkowskie UE powinny mieć możliwość zapewnienia skazania za przestępstwo prania pieniędzy w wypadku, gdy ustalono, że mienie pochodzi z działalności przestępczej (ang. *it is established that the property was derived from a criminal activity*, fr. *est établi que le bien provenait d'une activité criminelle*). Z tym że przewidziano tam rezygnację z bezwzględnego wymagania dotyczącego „ustalenia wszystkich elementów faktycznych lub wszystkich okoliczności związanych z taką działalnością przestępczą, włącznie z tożsamością sprawcy” (ang. *without it being necessary to establish all the factual elements or all circumstances relating to that criminal activity, including the identity of the perpetrator*, fr. *sans qu'il soit nécessaire d'établir tous les éléments factuels ou toutes les circonstances propres à cette activité criminelle, en ce compris l'identité de l'auteur*). Dotyczy to oczywiście ustaleń w zakresie popełnienia czynu źródłowego. W tym względzie zrozumiałe jest, że czyn taki – w świetle art. 299 § 1 k.k. – nie musi spełniać wszystkich znamion przestępstwa. Jasne jest także, że tożsamość sprawcy czynu bazowego nie musi być znana dla skazania za przestępstwo prania pieniędzy³⁶. Zarazem jednak, jak przypomniał SN w wyroku z dnia 20.05.2013 r.:

Dla realizacji znamion przestępstwa z art. 299 § 1 k.k. nie jest wystarczające ustalenie, że określone wartości majątkowe pochodzą z jakiegokolwiek czynności bezprawnej czy też nieujawnionego lub «nielegalnego» źródła. Nie jest także wystarczające w tym zakresie ogólne wskazanie, że korzyść majątkowa pochodzi z działalności przestępczej, jakiegoś bliżej nieokreślonego czynu zabronionego, czy też pewnej grupy przestępstw (np. przestępstw przeciwko mieniu czy oszustw podatkowych), bez sprecyzowania, o jaki konkretnie typ przestępstwa chodzi³⁷.

Stanowisko takie jest zresztą powszechnie akceptowane i znajduje potwierdzenie w niejednym judykacie³⁸. W tym miejscu nasuwa się wobec tego pytanie o to, jak dalece możliwa jest rezygnacja z „ustalenia” wszystkich elementów faktycznych lub wszystkich okoliczności związanych z działalnością przestępczą. W kontekście powyższego, wydaje się niedopuszczalne zaakceptowanie praktyki poprzestawiania w ustaleniu (*de facto* noszącym cechy domniemania), iż korzyści majątkowe pochodzą z jakiegoś (bliżej nieokreślonego) lub ogólnie, nazwowo przywołanego czynu (np. z oszustwa, wyłudzenia VAT, handlu bronią etc.).

---

³⁶ Por. np. R. Zawłocki, w: *Kodeks karny. Część szczególna. T. 2, Komentarz do art. 222–316 k.k.*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2017, s. 883–884, a także: J. Giezek, „Bрудne pieniądze” jako korzyść związana z popełnieniem przestępstwa, w: *Rzetelny proces karny. Księga Jubileuszowa Profesora Zofii Świdwy*, red. J. Skorupka, Warszawa 2009, s. 765.

³⁷ Wyrok SN z dnia 20.05.2013 r., III KK 455/12, LEX nr 1321751, a także: J. Długosz, w: *System prawa karnego. Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarczego. T. 9*, red. R. Zawłocki, Warszawa 2011, s. 585.

³⁸ Por. np. wyrok SA w Warszawie z dnia 25.10.2017 r., II AKa 87/17, LEX nr 2409369; wyrok SA w Poznaniu z dnia 4.07.2013 r., II AKa 51/13, LEX nr 1369359; wyrok SA w Krakowie z dnia 16.10.2012 r., II AKa 148/12, LEX nr 1293420.

Wypada wyrazić przekonanie, iż w obliczu konieczności udowodnienia w postępowaniu karnym pochodzenia korzyści i ich związku z popełnieniem czynu zabronionego (niekoniecznie stanowiącego przestępstwo), stwierdzenie, że został popełniony czyn karalny, ale bez wskazania na to, jaki konkretnie (lub pominięcie jego kwalifikacji prawnej), nie pozwala na przypisanie odpowiedzialności karnej za pranie pieniędzy³⁹. Korzyści majątkowe powinny pozostać w związku (bezpośrednim albo pośrednim) z czynem zabronionym, który powinien zostać udowodniony. Słusznie podniesiono, iż: „Sąd nie jest zwolniony z konieczności udowodnienia przynajmniej tych przedmiotowych elementów czynu «pierwotnego», które pozwalają na jego zakwalifikowanie pod znamiona konkretnego czynu zabronionego zawartego w ustawie karnej, ani też nie jest zwolniony od wskazania tej kwalifikacji”⁴⁰. Ustalenia dotyczące czynu źródłowego w postępowaniu karnym nie mogą zatem być „spłycone”. Dotyczy to dążenia do wyjaśnienia tych okoliczności popełnionego czynu, które pozwolą na sformułowanie jednoznacznych zarzutów w sprawie o pranie pieniędzy. Wobec tego wymaganie postanowione w odnośnej dyrektywie AML, art. 3 ust. 3 lit. b *in fine*, można by zaakceptować jedynie wtedy, gdyby przyjąć, iż rezygnacja z ustalenia wszystkich okoliczności faktycznych czynu bazowego, „włączając tożsamość sprawcy” nie odnosi się w istocie do dążenia do wyjaśnienia istotnych okoliczności czynu bazowego, a raczej do rezultatu prowadzonego postępowania i wskazania, że tożsamości jego sprawcy nie udało się ustalić. W takim przypadku można racjonalnie rozważać warunek przewidziany w art. 3 ust. 3 lit. b *in fine* VI dyrektywy AML.

W zgodzie z postanowieniem art. 3 ust. 3 pozostaje przesłanka wskazana w art. 3 ust. 3 lit. c (pranie pieniędzy, którego czyny pierwotne zostały popełnione poza terytorium RP), w odniesieniu do której, w świetle polskiego prawa karnego (stosownie do możliwości pozostawionej do uznania państwom członkowskim UE), zastosowanie znajdzie art. 111 § 1–3 k.k. i przewidziany tam warunek podwójnej karalności. Co do przestępstw wskazanych w art. 2 pkt 1 lit. a)–e) i h) VI dyrektywy AML, które dyrektywa ta poleca wyłączyć spod tego warunku, to polskie prawo karne w szczególności na zasadzie przewidzianej w art. 113 k.k. obejmuje je bezwzględnie ściganiem jako przestępstwa konwencyjne. Wiele z nich, jak wynika z art. 2 VI dyrektywy AML (a co zostało już podniesione przy okazji analizy odnośnego przepisu), obejmuje przestępstwa, do których ścigania RP zobowiązała się w porozumieniach multi- lub bilateralnych.

Art. 299 k.k. pozostaje także w zgodzie z przepisami unijnymi w zakresie zagrożenia karnego. W świetle § 1 i 2 tego artykułu, przestępstwo to w typie zasadniczym jest zagrożone karą pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8, co czyni zadość wymaganiu, by zagrożenie tą karą wynosiło co najmniej 4 lata w górnej granicy.

³⁹ W tym względzie por. B. Kwiatkowski, *Określoność przestępstwa bazowego i jej wpływ na treść zarzutu prania wartości majątkowych*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2014, z. 2 (18), s. 29–42, a także: J. Giezek, „Brudne pieniądze”..., op. cit., s. 768–769.

⁴⁰ Wyrok SN z dnia 4.10.2011 r., III KK 28/11, OSNKW 2011, z. 11, poz. 101.

Z kolei w odniesieniu do wymagania objęcia penalizacją niesprawczych form przestępnego współdziałania (podżegania i pomocnictwa), a także formy stadialnej, jaką jest usiłowanie, to wypada uznać, że obowiązujące przepisy k.k., w szczególności art. 18 § 2 i 3 k.k. oraz art. 13 k.k., pozwalają na stwierdzenie zgodności z przepisami unijnymi w tej mierze. Co więcej, na mocy ustawy nowelizującej k.k. z dnia 9.10.2015 r., *de lege lata* karalne jest również przygotowanie przestępstwa określonego w art. 299 § 1 i 2 k.k.⁴¹

Natomiast kwestie związane z odpowiedzialnością karną przez osoby prawne w polskim prawie reguluje Ustawa z dnia 28.10.2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary⁴². Stosownie do art. 16 ust. 1 pkt. 1 lit. a) tej ustawy, podmiot zbiorowy podlega odpowiedzialności karnej m.in. za pranie pieniędzy, jeżeli dopuści się go osoba fizyczna, o której mowa w art. 3 tej ustawy. Natomiast analiza art. 9 tej ustawy pozwala na stwierdzenie, że katalog sankcji karnych przewidzianych w tym przepisie nie odpowiada temu, jaki przewiduje art. 8 odnośnej dyrektywy. Dotyczy to możliwości orzeczenia przez sąd czasowego lub stałego zakazu prowadzenia działalności handlowej; objęcia nadzorem sądowym; sądowego nakazu likwidacji osoby prawnej; a także czasowego lub stałego zamknięcia przedsiębiorstwa wykorzystywanego do popełnienia przestępstwa. Wprawdzie w pewnym zakresie kwestie te są już uregulowane w innych ustawach⁴³, niemniej, z uwagi na cel i zakres przedmiotowy wspomnianej ustawy, warto rozważyć wprowadzenie do niej stosownych zmian w tym względzie.

Z tym że, co warto również przypomnieć, że na mocy ustawy nowelizującej k.k. z dnia 23.03.2017⁴⁴, do k.k. został wprowadzony art. 44a, który przewiduje możliwość orzeczenia przez sąd przypadku przedsiębiorstwa stanowiącego własność sprawcy albo jego równowartości, jeżeli przedsiębiorstwo to służyło do popełnienia tego przestępstwa lub ukrycia osiągniętej z niego korzyści, a sprawca zostanie skazany za przestępstwo, z którego osiągnął, chociażby pośrednio, korzyść majątkową znacznej wartości (tzw. konfiskata rozszerzona). Powyższe unormowania czynią zadość zgodności z art. 7, 8 i 9 VI dyrektywy AML.

PODSUMOWANIE

Reasumując, zaprezentowane wyżej postanowienia VI dyrektywy AML, tudzież analiza odpowiednich krajowych przepisów karnych prowadzą do wniosku, że rodzime unormowania w przeważającej mierze wychodzą naprzeciw oczekiwań stawianym nam przez prawodawcę unijnego. Zasygnalizowane odrębności nie wymagają wprowadzania nowych przepisów karnych dla zapewnienia zgodności z omawianą dyrektywą, bowiem ani nie stoją one z nią w sprzeczności, ani nie brakuje w nich przepisów, których wprowadzenia nakazywałaby dyrektywa

⁴¹ Dz.U. z 2015 r., poz. 1855.

⁴² Dz.U. z 2020 r., poz. 358.

⁴³ Dotyczy to w szczególności k.s.h. oraz Ustawy z dnia 28.02.2003 r. Prawo upadłościowe.

⁴⁴ Dz.U. z 2017 r., poz. 768.

2018/1673. Ewentualna nowelizacja art. 299 k.k. pod kątem możliwości poszerzenia odpowiedzialności w zakresie, jaki umożliwia (fakultatywnie) odnośna regulacja UE, prowadziłaby, jak się zdaje, raczej do tworzenia konstrukcji wysoce niepraktycznych, a niewykluczone, że także wypaczających *ratio* samych zmian (tj. zwalczanie prania pieniędzy). Taki wniosek nasuwa się przede wszystkim w odniesieniu do przywołanych powyżej aspektów związanych ze stroną podmiotową przestępstwa określonego w art. 299 k.k. Natomiast realna potrzeba związana z dostosowaniem polskich regulacji do wymagań wynikających z VI dyrektywy AML wynika z charakterystyki sankcji przewidzianych dla podmiotu zbiorowego za naruszenie jej postanowień. W tym względzie polskie przepisy nie są adekwatne i jako takie powinny one zostać zrewidowane pod kątem ich dostosowania do art. 8 tej dyrektywy.

Odrębną kwestią pozostaje zaś potrzeba sprostania wymaganiom związanym z koniecznością implementacji unormowań AML/CTF, poddawanych tak częstym zmianom. Przeprowadzane niemal cyklicznie zmiany regulacji AML/CTF są wprawdzie w pełni zrozumiałe w obliczu w obliczu postępującego rozwoju życia społecznego i gospodarczego, w którym coraz większą rolę odgrywają nowoczesne technologie, zarazem jednak rodzą one uzasadnione obawy, dotyczące ich wdrażania do rodzimych przepisów. Odnosi się to zwłaszcza do sytuacji, gdy te ostatnie są nowelizowane „w przeddzień” *deadline’u* ich wprowadzenia do porządku krajowego, co wcale nierzadko nie pozostaje obojętne zarówno z punktu widzenia jakości stanowionego prawa, jak i niejednokrotnie popartej racjonalnym uzasadnieniem potrzeby nowelizowania polskich przepisów. Taka sytuacja może dotyczyć m.in. wprowadzenia nieumyślnego typu czynu zabronionego, bądź skutkować swoistym „automatyzmem implementacyjnym”, czyli np. tworzeniem regulacji niejasnych, pełnych znamion nieostrych, unormowań obarczonych nieścisłościami czy brakiem wewnętrznej spójności.

Ciągła „pogoń” za permanentnie zmieniającymi się przepisami nie buduje także z całą pewnością poczucia stabilizacji sytuacji prawnej. Wobec tego implementacja dyrektyw unijnych, czego przykładem może być VI dyrektywa AML, powinna być poprzedzona dogłębną analizą zasadności wprowadzenia zmian do obowiązujących regulacji, a działania w tym kierunku powinny być podejmowane nie pod presją czasu, a z uwzględnieniem horyzontu czasowego na ich wdrożenie do krajowych przepisów.

BIBLIOGRAFIA

- Buchała K., *Komentarz do ustawy o ochronie obrotu gospodarczego*, Warszawa 1995.
- Budyn-Kulik M., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2019.
- Długosz J., w: *System prawa karnego. Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarczego*. T. 9, red. R. Zawłocki, Warszawa 2011.
- Giezek J., „Brudne pieniądze” jako korzyść związana z popełnieniem przestępstwa, w: *Rzetelny proces karny. Księga Jubileuszowa Profesor Zofii Świdry*, red. J. Skorupka, Warszawa 2009.
- Gilmore W.C., *Brudne pieniądze: metody przeciwdziałania praniu pieniędzy*, Warszawa 1999.

- Golonka A., *Prawnokarne zagadnienia przeciwdziałania wprowadzania do obrotu wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł*, Rzeszów 2008.
- Golonka A., *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy w świetle znowelizowanych przepisów*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2020, nr 4.
- Golonka A., *Występek finansowania terroryzmu (art. 165a k.k.) w kontekście problemów związanych ze stroną podmiotową tego przestępstwa*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” 2019, nr (19)3.
- Golonka A., *Zakres podmiotowy ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy w świetle znowelizowanych przepisów*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2020, z. 3.
- Górniok O., *Ustawa z dnia 12 października 1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego* (Dz.U. z 1994 r., nr 126, poz. 615) [uwagi wprowadzające], Warszawa 1995.
- Grzywacz J., *Pranie pieniędzy*, Warszawa 2010.
- Grzywacz J. (red.), *Pranie brudnych pieniędzy*, Warszawa 2005.
- Hara M., Kierzyńska R., Kołodziejki P., *Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Komentarz*, Warszawa 2013. Komentarz do art. 2, teza 35. Dokument LEX.
- Jasiński W., *Pranie brudnych pieniędzy*, Warszawa 1998.
- Jasiński W., *Ustawa o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu. Komentarz*, Warszawa 2002. Komentarz do art. 1, tezy 1–4. Dokument LEX.
- Kaczmarek M., *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy. Krytyczne spojrzenie na taktyczne i prawne aspekty zwalczania prania pieniędzy w Polsce*, Warszawa 2016.
- Kwiatkowski B., *Określoność przestępstwa bazowego i jej wpływ na treść zarzutu prania wartości majątkowych*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2014, z. 2 (18).
- Ochnio A.H., *Glosa do postanowienia SN z dnia 26 sierpnia 2015 r., V KK 20/15 (zakres korzyści pochodzących z przestępstwa lub ich równowartości podlegających obowiązkowemu przypadkowi stosownie do dyspozycji art. 299 § 7 k.k.)*, OSP 2016, z. 7–8, poz. 69.
- Oczkowski T., w: *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. II, red. V. Konarska-Wrżosek, Warszawa 2020. Dokument LEX. Komentarz do art. 299. Teza 8.
- Pływaczewski E., *Pranie brudnych pieniędzy. Możliwości przeciwdziałania z uwzględnieniem roli systemu bankowego*, Toruń 1993.
- Rams M., *Specyfika wykładni prawa karnego w kontekście brzmienia i celu prawa Unii Europejskiej*, Warszawa 2016. Dokument Lex. Rozdział 4.
- Wójcik J.W., *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy*, Kraków 2004.
- Wróbel W., w: *Kodeks karny. Część szczególna. Tom III. Komentarz do art. 278–363 k.k.*, wyd. IV, red. A. Zoll, Warszawa 2016. Komentarz do art. 299, teza 67.
- Zawłocki R., w: *Kodeks karny. Część szczególna. T. 2, Komentarz do art. 222–316 k.k.*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2017, s. 883–884.
- Zoll A., w: *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Tom I. Komentarz do art. 1–116 k.k.*, red. A. Zoll, Warszawa 2012.

POLSKIE REGULACJE KARNE WOBEC „SZÓSTEJ” DYREKTYWY ANTI-MONEY LAUNDERING

Streszczenie

Przedmiotem niniejszego opracowania są zapisy przewidziane w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1673 z dnia 23.10.2018 r. w sprawie zwalczania prania pieniędzy za pomocą środków prawnych UE (zwanej VI dyrektywą AML). Jego zasadniczym celem jest ocena stanu zgodności regulacji karnych obowiązujących w naszym kraju z unormowaniami unijnymi. Nabiera ona szczególnego znaczenia w obliczu upływającego w dniu 3.12.2020 r. terminu na implementację jej postanowień. Wnioski wypływające z pogłębionej analizy VI dyrektywy AML pozwalają na ocenę stanu dostosowania przepisów penalizujących pranie pieniędzy obowiązujących w Polsce z przepisami unijnym, a także na wskazanie unormowań wymagających szczególnej uwagi pod kątem ich możliwej nowelizacji. Prowadzą one także do refleksji odnoszących się do problemów związanych z wdrażaniem kolejnych regulacji AML, które charakteryzuje wysoka zmienność, podyktowana specyfiką regulowanej materii.

Słowa kluczowe: pranie pieniędzy, dyrektywa UE, implementacja, środki reakcji karnej

POLISH CRIMINAL REGULATIONS TOWARDS THE “SIXTH” ANTI-MONEY LAUNDERING DIRECTIVE

Summary

The subject of this study are the provisions provided for in Directive (EU) 2018/1673 of the European Parliament and of the Council of 23.10.2018 on combating money laundering by means of criminal law measures (called the VI AML Directive). Its primary goal is to assess the compliance of Polish criminal regulations with EU regulations. It takes on particular significance in the face of expiring on the December 3, 2020 the deadline for the implementation of its provisions. The conclusions resulting from the in-depth analysis of the Sixth AML Directive allow for the assessment of the state of alignment of the provisions penalizing money laundering in force in Poland with the EU provisions, as well as for emphasizing these provisions that require special attention in terms of their possible amendment. They also lead to some reflections connected with frequently changed EU regulations on combating of money laundering crime.

Key words: money laundering, EU directive, implementation, criminal law measures

Cytuj jako: Golonka A., *Polskie regulacje karne wobec „szóstej” dyrektywy Anti-Money Laundering*, „Ius Novum” 2021(15) nr 1, s. 29–45. DOI: 10.26399/iusnovum.v15.1.2021.02/a.golonka

Cite as: Golonka, A. (2021) ‘Polish criminal regulations towards the “sixth” Anti-Money Laundering directive’. *Ius Novum* (Vol. 15) 1, 29–45. DOI: 10.26399/iusnovum.v15.1.2021.02/a.golonka

